

judex, quando juris seu causæ necessitas id postulet. Ex. gr. si faciendâ sit inspectio personæ actoris vel rei ad cognoscendam ætatem, maturitatem consilii et etiam sinceritatem dicendi, quæ omnia melius dignoscuntur ex consideratione personæ et indole, quam ex relatione procuratoris.

20. At quid dicendum de mulieribus? Cap. 2. h. t. in VI°. tradit non posse mulieres invitas trahi ut compareant coram iudice, neque ad ferendum testimonium, sed si illud sit necessarium, iudex mittat tabellionem, ut illud excipiat, vel ipse idem accedat ad testimonium excipiendum. Hic vero accessus iudicis debet esse ex causa rationabili, et si fiat ex fraude, statuitur pœna contra iudicem accedentem. At hoc 1° intelligendum est de mulieribus honestis, has enim non decet vagari. 2° Capitis dispositionem intelligendam esse de iudicio civili, non vero de criminali, in quo si mulieres reæ fuerint, possunt adigi ad comparandum personaliter. Insuper dici potest rigorem citati capitis contraria consuetudine correctum fuisse.

21. Tandem, ut titulo imponamus finem dicendum est de effectu iudicii. Effectus relate ad iudicem est obligatio ad causam definiendam juxta normas justitiæ, et regulas iudiciorum peragendorum. Qua data a iudice definitione, pars, quæ favorabilem sententiam obtinuit, assequitur jus suum. Effectus vero iudicii relate ad partes est, ut nec actor nec reus possit, altera parte invita, recedere a iudicio. Quod si quis recedat, habetur uti temerarius litigator, quique cogi potest ad refundendas expensas adversario. Ita statuitur in §. 1. *Instit. De pœna temere litigantium.*

TITULUS II.

De Foro competenti.

1. Forum competens est tribunal iudicis, in quo causa tractanda est ut legitime finiatur. Cum vero iudex competens debeat habere jurisdictionem contra reum, ut eum sive personaliter sive saltem per procuratorem sistere cogat coram se; hinc si actor et reus ad diversum territorium pertineant, forum competens ad causam definiendam est tribunal iudicis, cui subest reus, seu forum rei. Quare invaluit principium expressum in capp. 5. et 8. h. t. actorem nempe sequi debere forum rei. Utique post inceptum iudicium etiam actor subest iudici, cui debet in processu actorum

iudicialium obtemperare; at potestas iudicis dirigitur proprie ad reum, quem, si leges exigant et actor vincat, sententiæ vinculo adstringit ad satisfaciendum instantiæ actoris. Ac proinde donec finitum non sit iudicium, non potest reus recedere a iudicio. Actor vero potest liti nuncium dare, et solutis expensis jam factis, potest sese eximere a potestate iudicis. Quare actor revera non subest necessario jurisdictioni iudicis.

Reus igitur ex dictis conveniendus est apud forum proprium. Quodsi multiplex forum habeat, eliget actor forum, quod maluerit, ad quod reum pertrahat. Opinio hæc est communis apud doctores post *l. 2. ff. de Judiciis et gloss. in cap. Dilect. h. t.*

2. At quid dicendum si reus conveniatur apud iudicem sibi non competentem? — Profecto si indubia sit incompetencia, quemadmodum ex. gr. si territorium rei sit prorsus distinctum a territorio iudicis, et ratione domicilii apud iudicem conveniatur, potest reus spernere actionem contra se intentatam, et iudici vocanti non parere, quemadmodum expresse cavet *l. ult. ff. De Jurisdic. omnium iudicum.* Quia valet principium vulgatum et expressum in cap. ult. De Const. in VI°. 'Extra territorium jus dicenti impune non paretur.'

3. Quod si dubia sit competentia iudicis, reus tenetur ad tribunal venire, sed opponere potest iudici exceptionem incompetentiæ, idest exceptionem declinatoriam fori, et hanc exceptionem congruis rationibus comprobare. Porro hæc exceptio proponi debet ante litis contestationem. Si enim reus cognoscens incompetenciam, litem contestatus fuerit, et prosecutus acta iudicii, videtur juri suo renunciasset, ac proinde agnovisse et approbasse personam iudicis et ejus jurisdictionem prorogasse. Nam agitur de vero iudice, cujus proinde partes possunt prorogare, seu extendere jurisdictionem. Hinc postea non potest reus declinare iudicium. *l. ult. De Exceptionib.* Propositis argumentis ad probandam incompetenciam, ipse iudex est, sive ordinarius sive delegatus, qui ea expendere debet, et iudicium ferre de sua competentia vel incompetencia, in causa cognoscenda et definienda. Immo quamvis neutra pars ex litigantibus objiceret incompetenciam iudicis, ipse ex officio cognoscere et decernere poterit, utrum ex statu actorum constet de competentia sua vel non. Conf. *l. Si quis ex aliena ff. De Judiciis.* Neque hoc mirum esse debet: nam ex competentia vel incompetencia in aliqua causa nullam retrahit utilitatem iudex. Ergo non

præsumitur suspectus. Nec difficultatem facit dispositio diversa juris, in casu judicis suspecti, qua nempe cautum est, ut de suspitione allegata contra judicem, alter distinctus judex decernat, nam suspicio respicit ipsam personam judicis, et qualitas vel relatio personalis illum reddit minus idoneum vel ineptum ad sententiam rectam ferendam. Hinc ipse non potest judicare de causa suspitionis. At competentia procedit ex ratione territorii, seu provincie, in qua quis jurisdictionem possidet, vel ex natura causæ, aut ex qualitate personarum litigantium. Hinc est quæstio per se indifferens relate ad judicem. Ceterum si judex immerito sese competentem declaraverit, qui excipit ejus incompetentiam, poterit ad tribunal superius provocare.

4. Ut determinetur competentia judicis, prius de ejus jurisdictione videndum est circa varia genera causarum. — Cum jurisdictio judicis in causis definiendis importet legis applicationem factis et enatis controversiis, hinc potestas judicialis imitatur naturam potestatis legislativæ. Cumque duplex sit legislator nempe princeps civilis pro negotiis temporalibus et humanis, et Ecclesia pro rebus et negotiis spiritualibus; hinc duplex forum datur, sæculare et ecclesiasticum. Jam vero nonnullæ causæ sunt propriæ alterutrius tribunalis, nonnullæ possunt in utroque tractari et dicuntur esse mixti fori.

5. Et 1°) certum est causas ecclesiasticas, sive agitentur inter clericos, sive inter laicas personas, pertractari debere in foro ecclesiastico quoad jus directum, ita ut si judex laicus audeat de facto causam ecclesiasticam definiendam assumere, possit prohiberi a tribunali ecclesiastico, etiam sub comminatione censurarum. *Cap. 2 et 3. De Judiciis.* Non prohibentur vero laici, quominus in causis spiritualibus adhibeantur adsores, seu consilarii judicis ecclesiastici. Ita in *Cap. 11. §. Assessorem De Rescript. in VI°.*

Diximus quoad jus directum, seu quoad quæstionem principalem. Nam si sermo sit de consequentiis, quæ independentes a causa in merito videri possunt, vel quæque jam supponunt definitam causam principalem, simulque sit quæstio de materia mere temporali, potest quæstio hæc deduci et inde definiiri etiam a judice sæculari. Ita ex. gr. si resolutio per sententiam judicis ecclesiastici matrimonio quæstio instituatur de qualitate vel quantitate dotis restituendæ mulieri. Pariter si locati fuerint laico fructus beneficii vel redditus decimarum, et conductor pactam pensionem sol-

vere renuat: si jus patronatus reale accessorie fuerit alienatum cum fundo, et quæstio oriatur de alienationis fundi valore, poterit de ea decernere judex laicus, dummodo in libello specifica quæstio non introducatur circa jus patronatus.

6. Causæ autem ecclesiasticæ sunt, quæ versantur circa res seu jura spiritualia vel spiritualibus adnexa. Hinc causæ ecclesiasticæ sunt non solum quæ respiciunt gratias supernaturales et virtutes, sed etiam quæ respiciunt res quæ causant gratias, immo etiam res, quæ pertinent ad divinum cultum, ad regimen et conservationem Ecclesiæ et ministerii sacri. Quare causa ecclesiastica habetur, quoties quærat ex. gr. de valore professionis religiosæ aut de valore electionis vel collationis beneficii, vel de virtute juramenti, vel de jure patronatus, vel de sponsalium et matrimonii validitate, vel tandem, aliis omissis, de juribus beneficii alicujus, de jure sepulturæ in loco sacro etc. In istis causis judex sæcularis decernere nequit, neque ex commissione Episcopi aut alterius prælati Papa inferioris. Quia prælatus Pontifice inferior derogare nequit juri communi, juxta quod laica persona est incapax jurisdictionis ecclesiasticæ. *Cap. 10. De Constit.*

Causæ civiles decernuntur coram judice laico, quia legibus sæculi negotia civilia reguntur. At si qualitas spiritualis civili negotio superaddatur, seu si jusjurandi fide firmetur civile negotium, et de valore hujus datæ fidei quæstio agitetur, definienda est quæstio a judice ecclesiastico. *Cap. 13. De Judiciis.*

7. Præter causas mere ecclesiasticas et mere civiles adsunt etiam causæ, quæ dicuntur mixti fori. Sunt scilicet causæ illæ quæ attingunt tum rempublicam civilem, tum societatem religiosam. Ita ex. gr. causa adulterii quoad pœnam applicandam adultero, non vero quoad divortium semiplenum. Dixi non vero quoad divortium, nam ad Ecclesiam spectat jus cognoscendi et decernendi, utrum perseverent necne obligationes ex vinculo sacramentali matrimonii derivantes. Fiunt etiam mixti fori causæ, quæ licet civiles sint natura sua, tamen recipiunt qualitatem religiosam. Sic si contractui accessit juramentum, et quærat utrum sustineatur necne obligatio contractus, seu jus contractus. Pariter si testamentum a laico factum fuerit, et in ea relicta fuerint legata pia, pro executione horum legatorum piorum, causa redditur mixti fori. E contra causæ ecclesiasticæ si sub respectu civili solummodo agantur, non vero super ipso jure et quæstione in merito

possunt etiam coram tribunali civili pertractari. Sic ex. gr. causæ decimarum et juris patronatus originaliter sunt ecclesiasticæ, at si quæstio sit de nudo facto possessionis, et laicus solvere recusat decimas, poterit contra ipsum in foro civili institui civile iudicium.

8. In mixtis iudiciis hoc adest proprium et characteristicum, ut nempe sit locus præventioni causæ, et ille iudex decernere possit in causa, qui negotium præoccupaverit. Hæc dicta sint de diversitate jurisdictionis. Posita hujusmodi diversitate jurisdictionis, quæri potest quomodo penes unumquodque tribunal, idest penes quodcumque forum ecclesiasticum et sæculare quis sortiatur proprium et competens tribunal.

Modi ordinarii sortiendi forum.

9. In *cap. ult. h. t.* quatuor modi ordinarii adsignantur ad sortiendum proprium forum, scilicet datur forum 1°) *Domicilii*, 2°) *Contractus*, 3°) *Delicti*, 4°) *Rei sitæ*.

Ad 1^m. Domicilium in genere significat locum ^{et} diurnæ residentiae seu commorationis. Domicilium aliud dicitur *originis*, aliud *habitationis*. Originis domicilium illud est, in quo parentes stabilem residentiam habebant tempore nativitatis. Hoc domicilium in jure canonico solummodo inservit ut quis habeat Episcopum proprium ratione originis ad ordines valide et licite suscipiendos, non autem ad sortiendum forum competens. Etenim ad sortiendum competens forum requiritur *ex cap. 17. h. t.* domicilium habitationis, quod consistit in actuali et permanenti sede, quæ aliquo in loco figatur. Hoc domicilium aliud *proprie domicilium* dicitur, aliud *quasi domicilium*. Domicilium est locus, ubi quis suam residentiam habet cum animo ibidem perpetuo permanendi. Quare ad illud constituendum requiritur et factum commorationis, et animus, seu intentio perpetuæ habitationis. Notandum vero est non esse in jure determinatum tempus habitationis ad constituendum domicilium, sed censetur constitutum domicilium simul ac quis re et facto declaravit se velle in loco aliquo in perpetuum permanere. Hinc magis respicitur intentio perpetuam figendi habitationem, quam diurna ipsa habitatio. At ex habitatione diurna decem annorum præsumitur contractum domicilium, etiam cum non constet certo de intentione perpetuo figendi sedem in loco aliquo. Porro ad hanc intentionem probandam præsertim attenditur si quis in

locum suæ residentiae transtulerit vel omnes fortunas suas, vel majorem partem fortunarum suarum.

10. Quasi domicilium est locus diurnæ commorationis, tamen absque animo permanendi ibi in perpetuum. Mora diurna est in genere, quæ majorem anni partem attingit. Animus vero diu commorandi, præsertim ex scopo mansionis deprehenditur. Sic ex. gr. qui publico officio funguntur in loco, qui studiorum causa resident in urbe, qui servitio aut famulatu addicti sunt, ostendunt animum diurnam habendi mansionem in loco. E contra causa recreationis, vel necessitas complendi aliquod negotium, excludit animum acquirendi quasi domicilium. Quia causa commorationis potest post brevissimum tempus deficere. Hinc qui hoc fine ad tempus in aliquo loco commoratur, dicitur potius *hospitari* quam *habitare* in eodem loco *l. 1. ff. De his qui dejecerunt*.

Hiscæ præmissis certum est domicilium proprie dictum, seu perpetuæ habitationis jus fori competentis tribuerè *Cap. ult. h. t.* Immo forum domicilii dicitur verum et naturale forum, quisque enim ratione domicilii proprie dicitur subditus auctoritati et jurisdictioni locali, et forum hoc domicilii est generalius præ aliis, seu concurrat cum quolibet alio foro, ita ut possit reus apud hoc forum trahi etiam pro contractibus alibi celebratis, vel re alibi sita, et quidem sive actor præsens sit, sive absens.

At quid dicendum de quasi domicilio? Ex recepta sententia, quis ob quasi domicilium acquirit forum pœnitentiale, ita ut proprius parochus quoad sacramentorum administrationem ille dicatur, in cujus parochia per longum tempus, idest per majorem anni partem fuerit commoratus, vel commorari intendat. Relate autem ad externum forum certum est posse aliquem conveniri coram iudice quasi domicilii, de actibus ibidem gestis. At quid de actibus gestis et de rebus extra locum quasi domicilii constitutis? Videtur tenenda esse sententia affirmativa, nam per quasi domicilium saltem pro majori parte anni, aliquis fit subditus loci et participat de moribus et privilegiis ejusdem. Hinc in jure supponitur posse aliquem habere duplex domicilium aliud *principale* aliud *minus principale*. Ita *cap. 15. h. t.* Confirmatur autem sententia *a l. 19. §. 2. ff. De Judiciis*.

11. Ad 2^m. Ratione delicti etiam modo ordinario forum fit competens. Videlicet qui aliquod crimen admiserit, sortitur forum

in loco criminis, adeo ut licet alibi domicilium habeat, possit nihilominus a iudice loci in quo crimen patravit apprehendi, si adhuc in ipso territorio commoretur, et poena congrua condemnari. Ita *cap. 14. et ult. h. t.* Hæc dispositio inducta est partim quia melius acta iudicialia complentur in loco ubi crimen admissum est, partim quia congruum est ut ordo læsus per crimen restituatur per exemplum et poenam in eodem loco ubi læsionem passus est. Porro dispositio specialis est in jure ex *cap. 14. h. t.* ut scilicet iudex loci delicti possit pronunciare sententiam contra clericum delinquentem alterius domicilii, et si ita gravitas delicti postulet, ut privetur beneficio suo, possit eum tali poena mulctare, seu privare beneficio quod alibi possidet. Attamen executio sententiæ reservatur Episcopo in cujus diocesi clericus delinquens possidet.

12. Si quæstio fiat de peregrinis et forensibus, dicendum est regulariter eos non obligari legibus loci ubi tamquam peregrini versantur, adeoque nec transgredientes leges locales posse puniri. At ceu transgressores puniri possunt quoties ex legis violatione scandalum oriatur vel damnum, vel quoties dispositio legis etiam peregrinos afficiat expresse. *Vagi* conveniuntur in loco ubi reperiuntur, et sortiuntur ibi forum etiam quoad contractum alibi celebratum, et delictum alibi perpetratum.

13. Ad 3^m. Tertius modus ordinarius sortiendi forum est contractus. Scilicet qui in alieno territorio contraxit, vel fingatur contraxisse, eo quod in eodem territorio se soluturum promiserit, poterit ibidem relate ad eundem contractum trahi in iudicium, quamvis domicilium ibi non habeat. Ita in *capp. 17. et ult. h. t.* Ita *l. heres et l. omnem obligationem ff. De Judiciis*. Animadvertendum est hic nomine contractus non solum venire proprie dictos contractus, sed etiam quasi contractus, seu negotia omnia, ex quibus oriri potest obligatio civilis. Ex gr. tutela, administratio bonorum etc. Regula autem proposita urgeri non potest, quando partes in ipso contractu designarunt locum solvendæ obligationis, quemadmodum in praxi observatur communiter.

14. Ad 4^m. Ratione rei sitæ quis sortitur forum sibi competens. Videlicet quis potest conveniri coram illo iudice in cujus territorio reperitur res litigiosa. *Cap. ult. h. t. et cap. 3. eod.* Hæc dispositio locum habet sive res sit mobilis sive sit immobilis. Nam iudex loci, qui repræsentat principem, habet generalem et altam administrationem supra res omnes, quæ extant in territorio suæ

jurisdictionis. Hinc quamvis reus sit alterius domicilii, nihilominus poterit obligari ad comparendum in loco, ubi reperitur res de qua quæstio est. Ut vero res subjiatur foro peculiari, debet in loco esse ceu in statu permanenti, non vero modo precario et transeunti, quemadmodum si res custodia causa detineretur, vel alibi reperiretur veluti in transitu.

Modi extraordinarii sortiendi forum.

Præter modos ordinarios et communiore sortiendi forum, dantur et alii qui appellari possunt *extraordinarii*. De his breviter.

15. *Primus* modus extraordinarius nobis exhibetur a relatione et respectu omnium fidelium cum Romana Curia et Romano Pontifice. Sciendum est enim Romanum Pontificem jurisdictione præditum in omnes Christifideles, posse etiam causas eorum spirituales videre et decernere. Hinc fideles omnes censentur habere domicilium commune in urbe, et Romam advenientes, ibidem ad tribunal Romani Pontificis pertrahi posse. Ut hæc dispositio intelligatur, consideranda est decisio *cap. ult. h. t.* Quidam Episcopus apud Apostolicam Sedem constitutus, a suo adversario in iudicium vocatus est. Episcopus proposuit exceptionem declinatoriam fori, quod nempe Romæ domicilium non haberet, neque ibi verificaretur alius titulus ad forum competens sortiendum. Romanus Pontifex interrogatus in quæstione respondit: Utique Episcopum potuisse conveniri Romæ, quia Romana Ecclesia est omnium Ecclesiarum mater et magistra, at potuisse revocare domum seu forum domicilii, si ex aliqua justa et necessaria causa Romam venisset. Ex quo capite inferunt doctores, 1°) omnes clericos et omnes laicos fideles Romam venientes, veluti habentes Romæ domicilium posse conveniri ibidem in causis ecclesiasticis, at eisdem præsto esse jus revocandi domum. Hoc autem jus nihil aliud est quam privilegium concessum illis, qui ex causa justa et necessaria, vel quasi necessaria Romam se conferunt, ut si ibi conveniatur in iudicio, possit legitime excipere se Romam ob alium scopum non vero litigandi causa venisse, nec paratam habere defensionem, et iudicium esse instituendum in loco sui domicilii, ubi tutus de suo bono jure plenissime respondebit, et satisfaciet quæstioni. Ex quo sequitur non gaudere privilegio domum revocandi illum, qui Romam venit solatii causa, aut ob negotium omnino liberum et suæ volun-

tati remissum omnino. — Inferunt 2°) ex eodem cap. posse Pontificem causas ad suum tribunal per avocationem trahere. Avocatio causæ nihil aliud est, quam translatio litis pendentis coram inferiori iudice, facta ad superiorem in eo statu in quo apud inferiorem reperitur. Scilicet vi jurisdictionis supremæ Romanus Pontifex potest ob rationabiles causas ad suum tribunal vocare quæstiones, quæ agitantur in tribunali inferiori.

16. Posset objici dispositio tridentina *Sess. 24. c. 20. De Ref.* in qua legitur 'Causæ omnes ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiamsi beneficiales sint, in prima instantia ab Ordinariis locorum dumtaxat cognoscantur'. Respondemus vero Conc. Trid. noluisse derogare *cap. ult. h. t.* nam 1°) ubi voluisset expressisset quemadmodum effecit circa alia capita, quæ abrogavit vel correxit. In eod. cit. *cap. 20.* post verba objecta, ipsum Concilium prævidit et probavit casum avocationis causarum ad Romani Pontificis tribunal, statuitque hanc avocationem faciendam esse ex urgenti rationabilique causa, et per rescriptum signaturæ Sanctitatis suæ manu propria subscribendum.

17. *Secundus* modus extraordinarius sortiendi forum est prorogatio jurisdictionis. Prorogatio ex *cap. 1. et 2. De Judiciis* a doctoribus definitur 'extensio jurisdictionis iudicis de consensu partium facta ultra limites, intra quos cæteroquin esset constricta'. Cum extensio jurisdictionis procedat ex consensu partium litigantium; patet illico prorogationem jurisdictionis esse modum extraordinarium sortiendi forum competens. Dicitur *extensio* nam jurisdictionis non comprehendisset illos actus quos prorogata comprehendit. Hæc extensio autem jurisdictionis supponit iudicem, cujus jurisdictionis jam prorogatur, esse jam a principe constitutum in suo officio. Nam privati homines nequeunt magistratum creare. Sed partes litigantes possunt extendere jurisdictionem iudicis ultra limites suos, quia partes ex facto proprio possunt sese reddere subditos alicujus iudicis. Sic ex. gr. possunt partes eligere domicilium in territorio alicujus iudicis, vel contrahere in eodem territorio, a pari possunt sese subicere auctoritati alicujus iudicis in propriæ causæ decisione.

18. Fit vero prorogatio 1°) De persona ad personam; 2°) De re ad rem, seu de causa ad causam; 3°) De tempore ad tempus; 4°) De loco ad locum.

De persona ad personam prorogatur jurisdictionis, cum partes litigantes iudici sese subjiciant, qui in eas cæteroquin jurisdictionem non haberet. De re ad rem prorogatur jurisdictionis, quando iudex constitutus pro decidenda aliqua causa, vel uno genere causarum, ex personarum consensu fit competens etiam in alia causa, vel in alio genere causarum, quæ tamen habent relationem ad causam vel ad genus causarum, in quibus iudex jurisdictionem habebat. Hinc iudicis causarum civilium jurisdictionis prorogari nequit ad causas criminales, et viceversa. Optime vero iudex civilis potest competentiam obtinere ex consensu partium de quantitate ad quantitatem; ut scilicet iudex, qui jurisdictionem pro causis centum aureos attingentibus habet ex partium consensu possit iudicium facere ultra hanc pecuniæ summam. De tempore ad tempus fieri potest prorogatio, cum iudici ex rescripto definitum sit tempus, aut ex jure debeat intra aliquod tempus causam terminare, potest ejus jurisdictionis prorogari ex partium consensu ultra illud tempus. Ita in *l. 2. ff. De Judiciis §. Si et iudex*. Hæc vero prorogatio, præsertim si sermo sit de iudice delegato, debet fieri antequam finitum sit tempus præfixum iudici. Nam elapso hoc tempore, finita censetur jurisdictionis, et proinde prorogari nequit, sed iterum concedi debet ut iudex possit procedere. Ita *cap. 4. De Off. Delegati*.

Tandem de loco ad locum fit prorogatio, quando iudex qui in aliquo loco judicialiter procedere debeat, sive quia erat ibi proprium territorium, sive quia ex commissione Superioris determinatus erat locus officii sui exercendi, extra hunc locum procedit ex consensu partium et sententiam dicit.

19. *Queritur*: utrum prorogari possit jurisdictionis cujusque iudicis sive ordinarii sive delegati? — Resp. De loco ad locum, et de tempore ad tempus prorogatio fieri potest sive iudex sit ordinarius, sive delegatus. *Cap. 4. De Off. deleg. et c. Statutum. §. In nullo De Rescript. in VI°*. At prorogatio de persona ad personam et de re ad rem, solummodo in iudice ordinario potest locum habere. Ratio est quia iudex delegatus iudex non est nisi ex commissione ordinarii iudicis, qui et causam definiendam, et personas quibus jus reddendum est designat. Quare expresse *cap. 40. De Off. Deleg.* decernit jurisdictionis delegata ad alias personas nequit prorogari. Hoc vero intelligendum est de ipsa causa principali in merito. Nam relate ad accidentalalia iudicii ex. gr. relate ad

quantitatem fieri optime potest prorogatio jurisdictionis. Ita Abbas. in cit. *cap. 40. De Off. Jud. Del. §. 12.*

Ut valeat prorogatio requiritur 1°. ut partes consentiant in judicem ex certa scientia, scilicet requiritur ut sciant, judicem per se non esse judicem proprium, et carere jurisdictione in negotio, quod definire suscipit ex partium commissione. Hinc neque valet consensus præstitus, vel ex errore, vel ex metu gravi. Nam in utroque casu legitime præstitus non est, nec esse potest fundamentum actuum legitimorum. 2°. Ut prorogatio fiat valide, debet fieri a partibus jure non impeditis. Aliquando ad prorogandam jurisdictionem judicis requiritur consensus judicis ordinarii et competentis. Unde partes impediuntur quominus ex propria electione prorogent jurisdictionem judicis non proprii. Sic ex. gr. in causa feudali non potest prorogari jurisdictio absque consensu domini. *Cap. 5. De Judiciis.* Sic clerici non possunt in se prorogare jurisdictionem judicis ecclesiastici, nisi ex consensu proprii Episcopi. *Cap. 18. h. t.* Non possunt vero clerici vel laici, neque ex consensu Episcopi prorogare jurisdictionem ecclesiasticam in persona laica, quæ jurisdictionem ecclesiasticam obtinuerit in aliquo negotio, ex privilegio apostolico. Ita infertur ex *capp. 12. et 18. h. t.*

20. *Tertius* modus extraordinarius sortiendi forum competens, derivat ex continentia, idest ex connexione causarum. Siquidem receptum et vulgare principium est causæ continentiam dividi non debere. Quare si causæ ita inter se connectantur, ut una sine altera pertractari nequeat, ab eodem judice cognoscendæ et definiendæ sunt. Ita in *cap. 3. De Judiciis in VI°. et II. 3. et 19. Cod. De Judic.* Quod si non obstante continentia seu connexione causæ, processus instituatur coram diversis judicibus, potest opponi exceptio declinatoria fori. Hæc vero exceptio opponenda est ante litis contestationem, secus processus valet.

21. Continentia causarum verificatur 1°) ratione dependentiæ causæ unius vel plurium ab altera. Hinc causæ incidentales pertractandæ sunt coram quo causa principalis agitur. At si incidens causa sit spiritualis, et causa principalis pendeat apud tribunal laicum, tribunal laicum debet supersedere quoadusque causa spiritualis incidens finiatur in tribunali ecclesiastico. Ex. gr. si quæstio sit de hæreditate, et in dubium vocetur matrimonium, ex quo natus est actor, debet definiri ab ecclesiastico judice valor

matrimonii antequam judex laicus procedat in causa hæreditatis. *Cap. 3. De Ordine Cognitionum. Capp. 5. et 7. Qui filii sint legitimi.* At si quæstio incidens est meri facti, ex. gr. si quæstio fiat an quis natus sit ex matrimonio vel ex fornicatione, seu si controvertatur solum de facto matrimonii contractus, vel si opponatur alicui sententia excommunicationis, vel quod contractus adnexum habeat juramentum, in hoc casu etiam judex civilis potest videre de causa incidenti. Nam purum factum licet in re ecclesiastica, potest haberi ceu objectum juris civilis.

22. Ita etiam 2°) ratione generalis actionis, datur causæ continentia, seu connexio, quoties diversæ res, aut diversæ causæ continentur sub una generali actione; ex. gr. tutelæ vel negotiorum gestorum. Quare tutor coram eodem judice debet reddere rationem de rebus gestis in pluribus territoriis, et cum personis pertinentibus ad competentiam diversorum judicum.

23. Datur 3°) connexio causarum ratione personarum, quoties duo vel plures sint conveniendi in eadem causa, ex. gr. plures correi in eadem causa, plures cohæredes, qui ratione domicilii ad diversum judicem pertineant, debent conveniri penes unum judicem, qui ad normam juris communis ille erit, qui causam præoccupaverit contra unum ex correis, vel contra unum ex cohæredibus. Tandem ratione rei est causa connexa, quoties de eadem re plures oriantur quæstiones, quæque proinde ab eodem judice finiendæ sunt. Sic qui judicavit de adulterio, judicabit etiam de restitutione dotis. *Cap. 3. De don. inter vir. et uxor.*

De foro privilegiato.

24. Etiam privilegium juris inducit competentiam fori. Hoc privilegium non respicit tribunal sed personas subjectas. Si enim respiceret tribunal, tunc haberetur jus pro uno tribunali, ut posset ad se trahere causas pertinentes ad tribunal inferius, ac proinde esset species avocationis causarum. Sermonem instituimus de privilegio fori, quod personis clericorum competit.

25. *Quæritur* quo jure inductum sit privilegium fori ecclesiastici clericis competens. Resp. Diversa est sentiendi ratio doctorum. Aliqui tuentur privilegium hujusmodi ex jure divino esse. Innituntur *capp. 4. De Censibus in VI°. et 30. De jurejur.*, in quibus capitibus expresse dicitur personas ecclesiasticas immunes esse jure non solum humano sed etiam divino a laicorum potes-